

FESTES DE SANT JAUME

SANTANYÍ, 1999

santanyí
ES CÒPIA
DIGITALITZADA

Sng. 82.311. ASU. fes

FESTES DE SANT JAUME

COBERTA:

Verano

Oli de Francisco Bernareggi

Santanyí - 1953

53'5 x 53'5

am
santanyí
ES COPIA
DIGITALITZADA

SANTANYÍ, 99

FESTES

DE

SANT JAUME

SALUTACIÓ

Sant Jaume és aquí i amb ell arriba la festa, el descans que corona i premia tot un cicle de treballs. La nostra festa estival és hereva de la tradició i cada vegada que repetim aquesta pausa, gairebé ritual, no feim altra cosa sinó ser fidels a la nostra manera de ser. D'alguna manera honoram la memòria dels nostres majors, dels santanyiners d'antany que, com ara nosaltres, quan el sol s'emploma de granat sobre les espatles, eren capaços de llançar les eines un tros enfora i romandre uns dies immersos dins el bullici, xops de bauxa i amarats de diversió. Fer festa és això: exterioritzar l'alegria de viure i contagiar tot-hom de bon humor, de companyonia i de benevolença

Com a nou cap d'aquesta nau que solca mars de coralls i sementers d'espigues, em pertoca guiar-vos cap a horitzons oberts, cap a aigües netes d'esculls, cap a indrets on els vents siguin portadors de benestar per a tota la comunitat. Crec que l'inici de la festa és un moment idoni per exterioritzar el meu desig que això sigui una realitat compartida per tots.

Hem elaborat un programa tot pensant amb el conjunt d'esglaons de l'escala social a fi que petits, adolescents i grans se sentin a plaer i facin d'aquests dies moments de goig inoblidables.

Que sigui la festa una fita en el temps i en l'espai per retrobar els amics que enyoram, per estrènyer la mà dels santanyiners que per motius diversos han de viure lluny de la pròpia terra, per acollir els visitants amb generosa hospitalitat. Feis un lloc al vostre cor per recordar els absents, els qui talaien el clos de la vila des de cims molt més alts que el de Consolació.

Miquel Vidal
Batle de Santanyí

SANTANYÍ, VERANO, SANTANYÍ, ESTIU, SANTANYÍ, MEDITERRÀNIA...

Miquel Pons

En 1919 llegaba yo a Santanyí por primera vez. Del pueblo, encaminé mis pasos hacia el mar; y cuando mis ojos descubrieron, en aquella quietud y sosiego del paisaje, la belleza serena, recogida y a la vez espléndida de las calas, quedé absorto y deslumbrado...

Francisco Bernareggi

Santanyí, Santanyí-humà, Santanyí de cap, Santanyí de cor,... és just que d'una manera íntima i senzilla celebri el vuitanta aniversari de la vinguda i alhora de l'entrega de Francisco Bernareggi a la mar i a la terra de Santanyí.

La correspondència del pintor amb Cala Figuera, de Santanyí, no trigà en manifestar-se. El mateix 1919 pinta Placidez, un ramell de barques de bou, de pins tombats sobre l'aigua de vidre,... i el mes d'abril de 1920 era mostrat, entre altres teles de sa Calobra, Biniaraix, Torrent de Pareis,... al saló àrab de la Veda, de Ciutat de Mallorca. El pintor ens acostumaria a dedicar més d'un any, amb la mateixa claror, a la mateixa hora, a un llenç, encara que hi ha alguna excepció.

Avui us convid a la mística contemplació de *Santanyí total* incorporat en el quadre *Verano - estiu - Mediterrània* - de Francisco Bernareggi, que serva la *Torre des Regidor* (la *Torre de Ca'n Bèu*) tot el que fou i és història. Tot Santanyí, la vila, àdhuc les foranes, està compendiada en les pedres, el celatge, la palmera, la figuera de moro, la pols, les roques, els maresos, les teules,...

Un temps enrere hi havia dues palmeres al corral sembra-

dís del capellà Soler. La palmera que romania, era una fita per a la senyora Maria Clar, que des del camp d'en Torrella situava la casa seva del carrer de s'Aljub

Verano - estiu - Santanyí - Santanyí - Santanyí embolcallat per una *luz cegadora*, amb paraules de Francisco Bernareggi que pintava la *Torre des Regidor* des del balcó, amb barana de pedra nostrada, de can Jaume Llaneres, del carrer de la Pau, amb pany de murada antiga. Pel portal de Can Coní guaita un bosquet tupit de buganvív·lies.

Santanyí, matí lluminós. Santanyí. Ni un carro que garbeja, ni una bóta per refrescar els carrers, ni una cançó del collar de les eres,

ni nins que juguen, ni mans que broden,... Santanyí, Verano - estiu - Mediterrània - sol calent que bofega. No arriba l'aire de les palmes altíssimes,... Aquest Santanyí ens recorda que s'acompleixen vuitanta anys de la vinguda, ulls oberts, d'un home de més enllà de la mar nostra i que ens aidà a veure i estimar la nostra mar.

Celebrem la contemplació.

A la fonteta dels aucells hi vénen a beure una colla de negres mèrleres i una colla de tórtores terroses. Not la manca de les grogues cadeneres. Les alfabegueres mantenen la verdor a l'espera del llit de la Mare de Déu d'Agost.

Cala Figuera (Santanyí)
30 de juny de 1999

CINQUANTA ANYS + DOS DE L'EDICIÓ DE "MOT DE GRÀCIES" DE B. VIDAL I TOMÀS

A tots aquells que trobaren inspiració a Cala Figuera

Miquel Pons

Va fer cinquanta anys, 1947-1997, que a la caseta-azoriniana, de l'Apotecaria, de Cala Figuera, es reuniren a l'entorn de la taula i tovalles, els pintors que aquell estiu pintaren la Cala. L'anfitrió, Bernat Vidal i Tomàs, dedicà un poema a cada pintor/a, continguts a *Mot de gràcies als artistes que pintaren a Cala Figuera de Santanyí, l'estiu de 1947*.

El mateix estiu, 3 d'agost, a "La Almudaina", Bernat Vidal publicà una agudència de poemeta: *Aucellet de ploma fina...* de "Variacions sobre un tema de García Lorca". Són les primeres manifestacions conegudes com a poeta en català, si bé en la seva juvenesa, Bernat Vidal, componia poemets en castellà, amorosos i lúdics, dels quals no en deu quedar aval, o, potser alguna relíquia al seu arxiu-biblioteca.

Mot de gràcies... és una de les primeres publicacions en català de Mallorca després de la guerra civil. El 1938, en temps de plena guerra, a "Les Illes d'Or" s'edità *Horacianes* de Miquel Costa i Llobera, el 1941, *Cap al tard* de Joan Alcover i el 1942, *Poemes bíblics* del mateix autor. Aleshores no era permès per la censura oficial publicar obres d'autors que no fossin "clásicos y consagrados". Francesc de Borja Moll, el 1943, ple de coratge, s'atreví a publicar *El somni encetat*, de Miquel Dolç, per allò de ser llicenciat en clàssiques i autor de traduccions d'escriptors llatins

consagrats. Tota una excusa i va anar bé la publicació d'autor viu. A la mateixa biblioteca de "Les Illes d'Or" seguiren més obres de Costa i Llobera, mort el 1922, *Tradicions i fantasies*, 1943, *Noves poesies*, i *De l'agre de la terra*, també del 1943. D'autors vius: *Llepolies i joguines*, 1946, de Maria Antònia Salvà, *Cançons de la terra*, 1947, de Guillem Colom, *Terra i somni*, de l'eivissenc Marià Villangómez, 1948, i el 1949, *La bona terra*, de Llorenç Moyà, binissalemer de Robines, que mudà la llengua castellana per la llengua catalana per tots els dies de la seva vida. A part de "Les illes d'Or", Miquel Gayà estampa *L'atzur il·luminat*, 1944, *Breviari d'amor*, 1945, i la traducció *Vuit poemes d'André Rivoire*, 1946, pulcrituds per a bibliòfils.

Són els anys de les lectures poètiques a cals germans Marià i Mercè Massot, 1941, i a la senyorial mansió del poeta Guillem Colom, a la llar del qual, Bernat Vidal, 1950, donà a conèixer els poemes de Blai Bonet, la gran descoberta de la poesia catalana.

Mot de gràcies... s'inicia amb les següents paraules: A la "Casa de Pintor" de Cala Figuera, presidits per la present absència de F. Bernareggi, els artistes que se mencionen, foren apostrofats, abans de les honestes libacions, pel Discret B. Vidal i Tomàs, de la següent manera:

Senyores i senyors:

Bé s'està aquí,

sota aquest cel tan pur de Santanyí,
entre cares amigues i honrats pintors.

Bé s'està a la Cala,

refulgent com un Tabor,

sentint tremolar una blanca ala

que mou el vent suau de l'Art i de l'Amor.

Amics, avui que estam de festa,

conjurarà la son de l'hora de la sesta,

fent-vos uns redolins en so de gratitú',

un santanyiner patriota, patriota com ningú.

Mercès. Grans mercès, nobles pintaires,

que difondreu per tot, amb els vostres pinzells,

la menta de la mar, la fresca del nostre aire,

pins i barraques, roques i cantells.

En nom de Santanyí,
que pel vostre art s'enlaira i se dilata,
donant-vos assuquí
mercès, us don la lata.

Gràcies a tots, i particularment
un a un expressaré el meu agraïment.

PORCEL

Somniador mestre d'escola,
vostra fantasia vola,
de l'aridesa del pla,
a les riberes tranquil·les,
on les aigües perla i liles
disolen barca i pinar.
Inquiet esprit de poeta
d'inimitable paleta,
el foc de la pinzellada
encés a La Cabaneta,
es dolçament temperada
per una pau violeta.

FIOL

Silenciós amic Fiol,
amarat de lluna i sol,
sou deixeble de Plató?
com ell plantejau teoremes
per resoldre vostres poemes
d'exacta composició.

LLAURADÓ

Català i Llauradó,
que bé coneixeu la mar,
a on heu anat a cercar
els secrets que té el color?

Si en lloc de conrador
haguéssiu nat mariner,
Mare de Déu, jo no sé
com ho haguéssiu fet millor.

BUSSER

Amb una carpeta plena de viteles,
armat de paleta
ve a pintar aquarel·les
En Busquets Servera.
Alerta, Bus-Sé
que si no us surt bé
la Cala Figuera...
¡Pel Jehovà del Call
una orella us talla!

TARRASSÓ

Oh! Oh! Oh!
A la Cala En Tarrassó:
Strawinsky del pinzell,
Freud, mig trompa de color
Oh!
Davant de la vostra Cala, gran Tarrassó
la boca és una inmensa **O**

ALEXANDRINA COSTA

Ara toca el torn a l'Alexandrina,
pintora de flors que exposa a la Pina.
Ha deixat la gràcia del ramell florit
per compatir el bosc, quan cohibeix el crit.
Endevina la tragèdia dels arbres atormentats,
que senten, estimen i ploren sobre els acantellats.
Quan pinteu arbres frenètics
no escolteu els crits herètics
dels que prescriuen sedants;
siau cega a llurs espants...
Amb nervi i furor pinteu,

que els arbres de la ribera
espolsen llur cabellera
amb dolor de Prometeu...
Teniu compte, però, Alexandrina,
que el tabac té nicotina.

Ja és ben hora d'acabar
amics, posem punt final,
que tem no vos faci mal,
en lloc de bé, el dinar.
Seguiu pels vostres camins,
tant distints, com pelegrins...
¡de pintors oh noble esbart!
que tots els camins del món,
com és palès i pregon,
van a la Roma de l'Art.

21 d'agost de 1947

Nova visió del pi i la Casa del Pintor (S.B. Busser)

Les signatures ací estampades, són penyora de devota admiració al descobridor de la Cala: FRANCISCO BERNAREGGI, i de la mútua amistat i tolerància artística dels firmants.

L'edició era de 30 exemplars numerats i signats pels artistes. Com a detall ple de memòria, a la caseta-azoriniana es guarda una paleta que fou de Bernareggi, acomplida per les firmes dels pintors que durant els anys passaren i pintaren la Cala.

A la portada de *Mot de gràcies...* hi ha un dibuix aquarel·lat per Busser, amb distint colorit –algun és de Tarrassó– on es descriu la *Casa del Pintor* (Caló d'en Busques), el pi i la casa de l'Apotecaria. La inscripció *Casa de Pintor* no correspon a l'original realitzat amb pintura a la part dreta del portal d'entrada, amb un de F.B. més de mig borrat, amb tota intenció.

Precisament el 1999 s'acompleixen 80 anys de la vinguda, per primera vegada, del pintor Francisco Bernareggi a les cales de Santanyí, (1919), i ensem els 50 aniversari del retorn de don Paco i la seva esposa Catalina Vidal de l'Argentina a Mallorca, Santanyí, (1949) i encara 40 dels traspàs del pintor a l'Hospital General, tan prop de la Sang, de Ciutat.

Mot de gràcies... va aparèixer sens peu d'impremta, si bé fou obrat en els tallers de la Impremta de Mossèn Alcover i qui en tengué cura de l'edició tan limitada fou Sebastià Busquets, l'amic S.B. Busser. També va tenir els seus petits aldarulls amb la censura, però la sang no va arribar al riu, perquè, com va dir un governador, *cuatro versitos no hacen mal a nadie*. Així mateix hi va haver un empaït de part dels censors després d'escoltar, una nit de pluja, trons i llamps, per Ràdio Mallorca, la veu de Joan Riera, que llegí el poemari.

* * * * *

Sia la meua paraula gràcies per tots aquells que d'una faïçó artística han incorporat Cala Figuera a la seva obra.

*Cala Figuera (Santanyí)
Juny, 1999*

ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

QUED SENSE PARAULA, PERQUÈ QUEDAM SENSE PARAULES

Cosme Aguiló

Em permeteu aquest joc lingüístic, no és ver? Més de mitja veritat navega entre aquests mots: *quedar sense paraules* té el sentit recte de 'perdre les unitats lèxiques'; *quedar sense paraula* el té figurat i vol dir 'romandre estufefacte'. Doncs sí: ens fuig el vocabulari. Cada generació novella creix marcada per l'estigma de l'empobriment del lèxic que fa servir i per la decadència del bon ús de la llengua en general, que és cosa molt més greu. No en tenen la culpa els joves, ni potser tampoc els vells. Avui, totes les cultures es ressenten de les sacsejades dels nous temps, i més encara la nostra, abandonada a la dissort d'una nació sense estat, víctima de les ànsies glotofàgiques de les nacions veïnes, que es comporten com si anassin primes de panxa.

Deixau-me que escrigui unes ratlles sobre paraules que han vist minvar la seva vitalitat en el decurs dels últims quaranta anys. Són exemples que ara em vénen a la memòria sense ordre ni concert, ja que he hagut de redactar aquestes notes en el temps, excessivament curt, d'algunes hores robades a l'alta nit.

No sent gaire gent que usi el verb quasi només santanyiner *aconsigar* (compartit amb l'Urgell i la Segarra). "Partim davant que jo ja t'aconsigaré", deien les meves ties, dones de parlar arcaic i amorós. Precisament crec que aquesta forma verbal deu ser formada sobre el futur d'*aconseguir*, a través d'una metàtesi (canvi de síl·labes).

Què diuen els joves quan la pilota els queda dalt teulada? No ho sé, però en cap cas l'*ensalten*, ni quan l'agafen l'*engospen*, ni tampoc no *derrenclen* en sortir del futbol. Com juguen les

nines? Pugen a l'engronsadora. És evident que no. Ni els nins juguen a conillons. L'espanyol omple el buit deixat per la parcial deserció lingüística dels cadells. Demanau-los què és una *misseta* o un *merro* i els veureu fer la mateixa cara que el blat de l'any tretze. L'atlotalla, tret de poques excepcions, s'apunta ara a uns altres jocs i és lògic que sigui així. No és que vulgui dir que haurien de jugar tal com es jugava a la nostra infantesa, de saborós regust medieval. Que juguin així com vulguin, d'altra en manca! És el sistema d'ensenyament que hauria de pitjar allà on pertoca. Crec que falta una assignatura que es podria dir: Coneixement de la Societat Preturística, o si voleu Fidelitat Etnolingüística, assignatura que ensenyaria coses tan elementals com saber què és una *gavella*, com s'esca un palangre (vull confessar que no en sé), o com es fa un afegit *coa d'oronella* (santanyiner de *nonella*), o quants d'*almuds* són una *barcella*. Avui en dia, la terminologia específica no pot ser només salvaguardada pels grups socials que tradicionalment l'han feta servir. Els vells oficis o bé se'n van en orris o són víctimes d'una tal modernització que els aprenents no tenen cap necessitat d'iniciació ni de coneixença dels secrets atàvics. Quin fuster d'ara sap què és un *cap de frare* si gairebé ignora per a què servia el *rossec* (santanyiner *rosset*) que potser encara veu penjat dins el *formental* (altres llocs *ferramental*)? Quin forner, jove o vell, sap que són els *coibancs*, la *reura*, o els *companatges*? Ben pocs n'hi ha. Saben *recalcar* i *allossar* els ferrers d'ara? Demanau-los si us volen posar un *perboc* a la rella. Quin apicultor seria capaç de manejar els *guardians* o la *queuma* i desfer-se de la situació en veure que un eixam ha *abraguerat*?

Aquestes i moltes altres coses haurien de ser matèria d'estudi a les escoles. L'escola ha de fer anar envant el missatge de Salvador Espriu de retornar el nom de cada cosa, per seguir el recte camí d'accés al ple domini de la terra. Cada cosa té un nom: un capell té *cofa*, *ala* i *floc*, una *aixa*, segons mestre Tomeu "Patró" té *pala*, *màneg* i *armella* i la pala de l'aixa té *tall* i *coa*; una casera antiga (santanyiner *caiera*) té *jaç*, *tascons*, *tapament* i *fonells* i un dels fonells té *trescadors*; a dins hi pot haver bresques *llargueres*, *redones* o *bescunceres*; un rall llombarder, segons Miquel "Gustina" té *ansa*, *corda*, *anella*, *borines*, *plomada* i *rosari*.

Cal doncs no parlar del daixò i el dallò. Tothom hauria de ser tresorer de la llengua, perquè si no és així estam ben cuits. No pot ser només el pagès o el bosquerol que sàpiga què és un *contell*, bella paraula procedent d'un anterior *coltell* 'ganivet', per la forma de les fulles d'aquesta planta. Fixau-vos que a altres indrets se'n diu *espasella*, o *gladiola* (el llatí GLADIS també vol dir 'espasa'). A Santanyí també es diu *xucla*, que deu ser nom posat per al·lotells. Quins noms més polits els de les plantes! La *fletxa* és coneguda més sovint pel nom antic de *satgeta* o *sitgeta*, que vol dir exactament el mateix. En els noms de les plantes s'hi refugien velles paraules que ha quedat en desús en altres camps de la llengua. Vegeu l'exemple de *canya-rossí*, que ve d'un anterior *escanya-rossí* en el qual *escanyar* significava 'ofegar' (és a dir **ofega ases*), com el nom de peix *canyavella*, abans *escanyavelles*. I qui diu herbes diu ocells.

Saber el nom de les coses és tenir una àmplia visió del món. Des de la cosa més particular s'arriba fins més enllà dels límits de l'univers. L'universalitat parteix de les molècules, de l'anàlisi minuciosa de les fibres més íntimes, del reconfortant patiment exacerbant de sed de coneixements. Saber distingir la figa *paratjal* (que fa nom pels estaments senyorívols, com la figa de la senyora) de la figa *bordissot* (que perpetua la denominació del poble valencià d'origen, com ens ensenya Joan Veny). L'amo en Jaume "Sales" té una figuera de l'*empuredat*, es a dir de l'Empordà, varietat que qui sap si vengué amb les primeres onades de colonitzadors catalans. Saber que si una garrova és molt retorçada és perquè possiblement és de la varietat *banya de cabra* i que n'hi ha també d'altres varietats: *gruixada*, *bugadera*, *collet*, *capoll curt*, *fulla de rasor* (santanyiner *ravor*), *costella d'ase*, *vermella*, de la *muntanya* i *valenciana*, entre d'altres, com m'ensenyà Miquel "Petit".

La fidelitat a una llengua implica recobrar-ne els elements perduts. No s'hi val la tossuderia de dir "el meu avi ja ho deia així" per donar carta de ciutadania als barbarismes més impresentables. El teu avi ja ho deia així, però no el teu rebesavi. La fidelitat a una llengua passa, en el món d'avui de comunicacions sense fronteres, per la coneixença de tots els dialectes d'aquesta llengua, com a mínim de manera passiva. El suport a una llengua minoritzada exigeix l'esforç, de vegades molt incòmode, de la con-

versa bilingüe. Ja ho digué un sociolinguïsta basc: “una llengua no es perd perquè els qui no la saben no l'aprenen, sinó perquè els qui la saben no la parlen”.

Que per molts anys vegem les festes de sant Jaume com a reflex d'un poble que segueix amb fidelitat els costums dels seus majors, a la manera més clàssica dels romans. Que les ètnies externes, que admiren la blavor del nostre cel, quedin sense paraula en veure que nosaltres tenim la ferma voluntat de voler conservar les paraules. Amèn.

EN MARC VALLBONA DIU ADÉU A SANT JAUME

Andreu Server-Mas

Al llarg de trenta-dos anys ha exercit l'ofici de carter al nostre poble, fins que en fa dos fou destinat a l'oficina de correus de Cala d'Or. Aquests dies santjaumers acompleix també el setzè aniversari al davant de la regiduria de cultura de l'Ajuntament, a la vegada que deixa la política i dels santanyiners. Per tot això, per tants d'anys i panys, és de justícia i alhora un acte festiu, acomiadar en **Marc Vallbona** des de les planes d'aquest programa de festes.

Han estat molts d'anys, moltes anades i vengudes que en **Marc** viurà ara amb *manco maldecaps*, però amb la perspectiva d'una feina feta al llarg de mitja vida a Santanyí. El propi **Marc** conta que a Santanyí sempre s'hi ha trobat com *un calongí d'aquí* i que la hospitalitat de la gent santanyinera ha estat amb ell generosa. *Puc presumir d'haver entrat dins totes les cases i sempre m'han rebut bé. Fins i tot algun cop m'han convidat a berenar de matances. A més, una vegada, son pare d'en Pep Vellana em va regalar un cabàs per anar a pescar. Són coses senzilles, diu, de les quals un sempre se'n recorda.*

A més de fer de carter, en **Marc** va estudiar, de gran, la carrera de piano, de la qual cosa n'està molt satisfet. Així com d'haver contribuït a potenciar l'Escola de Música de Santanyí, que ara és coneguda per tot arreu.

De tota manera, tant en **Marc** regidor com en **Marc** oficial de correus, es considera un home de costums, i no creu que el mite de l'any 2000 afecti massa el tarannà cultural de l'Ajuntament. *Potser l'any 2025 veurem canvis, però això està en mans de la societat mateixa.* I és que a la vila, precisament l'assossiacionisme cultural, o de qualsevol mena, no és una tradició arrelada. És un fet conhortador, però, que a les festes d'enguany, hi haguí

Coberta del programa de Festes de Sant Jaume. Santanyí 1991. Antoni Mas
tres grups musicals d'aquí: **Seqüens, Com tu i Agrimònia Forestal**. Això vol dir que el jovent es mou.

En parlar de les festes i del temps que ell hi ha contribuït, la satisfacció se li nota a la cara, especialment les de les èpoques llunyanes. Per exemple, les festes temps enrere despertaven expectació i els programes s'esperaven amb curiositat. Noltros sempre dúiem els millors escriptors. Certament, perquè memorable és el programa de l'any 1983 (any de l'estrena d'en **Marc Vallbona** com a regidor), magnífic exponent de les inquietuts culturals de la nostra contrada i del gusts musicals regionals i nacionals del

moment. Vet aquí les col·laboracions literàries: **Blai Bonet**, *El retrat i la mirada de Miquel Llabrés*; **Andreu Ponç**, *II Centenari de la consagració episcopal de fr. Rafel Josep Verger i Suau*; **Josep Maria Llompart**, *Un homenatge de Santanyí als seus escriptors*; **Ramon Rosselló**, *Els caps de família de Santanyí l'any 1545* (notícia històrica); **Jaume Ferrando**, *Sa Mestra Damiana*; **Antoni Pol**, *Es Pontàs de Santanyí* (article publicat al "Balears" l'any 1918). Les estrelles del dos actes musicals centrals foren: al festival folklòric es presentaven, **S'Estol des Gericó de Felanitx**, **Escola Municipal de Jota de Jaca** i **Els Cossiers de Son Sardina**; a la berbena principal hi havia, **Aquarios**, **Los Diablos**, **Toni Frontiera** i **Janette**. De tots aquests anys en **Marc** té incomputables anècdotes. Des del recital de na **Marina Rossell**, pel que va suposar de reivindicatiu des d'un punt de vista lingüístic i cultural fins a l'exitàs d'en **Juan Pardo**, sobretot pel que fa a les dones, o a la multitud de gent jove que varen reunir els **Hombrs G**. No tan positiu va ser el recital de na **Janette** perquè s'esperava alguna cosa més i perquè, probablement, havia deixat tota la seva rebel·lia a la lletra de la cançó que la va fer famosa. Dels altres molts actes, en **Marc** es queda amb la primera edició del *Premi de Poesia Bernat Vidal i Tomàs* per la personalitat dels membres del jurat, dos dels quals avui ja no són amb nosaltres: **Josep Maria Llompart**, **Damià Huguet** i **Miquel Pons**. També amb l' emotiu homenatge que la Gent Major va fer als mariners o amb la exposició que l'any passat varen fer les Mestresses de Casa sobre el passat de Santanyí a través dels seus objectes.

Fora de les festes de Sant Jaume, la regiduria de cultura, segons en **Marc** pot sentir-se satisfeta d'haver fet una bona tasca cultural, com és ara amb les festes de Sant Andreu, malgrat que no fos sempre amb èxit de públic. Un any, conta, vàrem dur un excepcional violinista, en **Carlos Dauria**, i només hi erem presents els organitzadors. Un altre vegada vàrem suprimir el refresc del dia de sant Andreu perquè jo trobava que ja estava bé amb el de Sant Jaume, i el rebombori va ser tal que l'any vinent l'haguérem de tornar fer. Petites anècdotes que configuren la manera d'entendre la festa d'un poble.

Cultura, tradició, balls i berbenes. Que recomenci la festa juliolera i es perllongui vers el nou mil·leni i sempre!

PARLAMENT PRONUNCIAT AMB MOTIU DEL LLIURAMENT DE XIVÈ PREMI DE POESIA "BERNAT VIDAL I TOMAS"

Miquel Àngel Llauger Rosselló

Sant Jordi, 1999.

A mics i amigues de Santanyí, vull començar dient que aquest concert i aquesta entrega de premis no resulten, per a mi, una ocasió qualsevol. Ara fa tretze anys, en el dia de Sant Jordi de 1986, vaig ser jo qui va tenir la satisfacció de rebre el premi Bernat Vidal i Tomàs de poesia. Era la primera edició del certamen, i per a mi també havia de significar la possibilitat que els meus versos sortissin per primera vegada de la fosca dels calaixos. Llavors tenia vint-i-quatre anys, i la il·lusió amb què vaig viure aquells dies ha fet que sempre hagi tengut associat el nom del vostre poble de Santanyí a una emoció molt viva. Per això aprofit l'ocasió per manifestar, amb més d'una dècada de retard, el meu agraïment a l'Ajuntament de Santanyí i a la casa editora que, des de llavors ençà, sempre s'ha encarregat de la publicació del recull guanyador. També vull que en aquesta nit hi hagi un record per als membres d'aquell primer jurat del vostre premi Bernat Vidal i Tomàs. Dues de les persones que en formaven part ja ens han deixat. Damià Huguet i Josep Maria Llompart són d'aquells homes la figura dels quals creix amb la distància i el record. Crec que no és retòrica buida afirmar que tots dos constitueixen un exemple de vocació d'aprendre i de servei a la cultura. En especial voldria recordar Josep Maria Llompart que va ser l'encarregat, en aquell Sant Jordi, d'adreçar-vos unes paraules, i que va mostrar cap a mi una generositat del tot encoratjadora.

Avui és el dia de Sant Jordi, l'única festa del món que té el

llibre com a protagonista. La festa més bella del món, han dit alguns. Tanmateix, ens resulta difícil parlar de festa i de poesia en uns dies tan dominats per esdeveniments ben poc lírics i ben poc festius. Tampoc no ens hem d'enganyar: la realitat del dolor i de la insensatesa humana ens resulta especialment tangible en aquestes setmanes, però constitueix més una regla que una excepció, més una constant que un esdeveniment extraordinari. En qualsevol cas, he cregut que, ara que vivim amb la remor de fons de la brutalitat i de les armes, no podia fer res millor que deixar que la poesia parlàs per mi contra l'horror i a favor de la tendresa. Us vull llegir un poema d'Auden, un dels millors poetes del nostre segle. Es titula "El blues del refugiat" i està datat el mes de març de 1939. M'haureu de perdonar si us n'ofereix una barroera versió més o menys literal en el lloc d'un original anglès que és tot musicalitat. Hem d'imaginar que som en el temps de Hitler i que el poema està en boca d'un jueu alemany o una jueva alemanya que parlen a un ésser estimat, company o companya en l'experiència difícil de cercar acollida fora del país d'origen. No ens serà difícil, després, de transportar allò principal del seu esperit a situacions que ens són més properes. Llegeixo, doncs, *El blues del refugiat*.

Diuen que aquesta ciutat té deu milions d'ànimes, algunes viuen en mansions, d'altres viuen en forats: però no hi ha lloc per nosaltres, estimat, no hi ha lloc per nosaltres.

Abans teníem un país i el trobàvem plaent, mira a l'atlas i el trobaràs: ara no hi podem anar, estimat, ara no hi podem anar.

Al pati de l'església del poble hi creix un teix vell, cada primavera torna a treure flor: els passaports antics no ho fan, estimat, els passaports antics no ho fan.

El cònsul va pegar un cop a la taula i va dir, "si no teniu passaport oficialment sou morts": però encara som vius, estimat, però encara som vius.

Vaig anar a un comitè i em varen oferir una cadira;
em varen demanar gentilment que tornàs al cap d'un any:
però on podem anar avui, estimat, on podem anar avui?

Vaig anar a un acte públic; l'orador es va aixecar i va dir,
"si els deixam entrar, ens prendran el pa de cada dia":
parlava de tu i de mi, estimat, parlava de tu i de mi.

Em vaig pensar que sentia un tro en el cel;
era Hitler sobre Europa, que deia "han de morir":
pensava en nosaltres, estimat, pensava en nosaltres.

Vaig veure un canet amb una jaqueta tancada amb una agulla,
vaig veure una porta oberta i un moix que hi entrava:
però no eren jueus alemanys, estimat, però no eren jueus alemanys.

Vaig anar fins al port i em vaig aturar al moll,
vaig veure els peixos que nedaven com si fossin lliures:
eren només a tres metres, estimat, eren només a tres metres.

Vaig caminar per un bosc, vaig veure els ocells als arbres;
no tenien polítics i cantaven feliços:
no eren la raça humana, estimat, no eren la raça humana.

Vaig somiar que veia un edifici de mil pisos,
de mil finestres i de mil portes:
cap no era nostra, estimat, cap no era nostra.

Era en una gran plana amb neu que queia;
deu mil soldats marxaven envant i enrere:
ens cercaven a tu i a mi, estimat, ens cercaven a tu i a mi.

M'agradaria que aquests versos haguessin servit perquè
sortíssi d'aquí una mica més convençuts de la capacitat de la
poesia per parlar de tot allò que ens interessa. La poesia, que en
certa manera passa per ser el gènere literari per excel·lència, és
també, avui en dia, la germana pobre de la literatura. És per això
que vull expressar, avui vespre, el reconeixement a la tasca que
suposen els premis de poesia que, com aquest, permeten la publi-

cació del recull guanyador. La meva experiència com a jurat del
premi Bernat Vidal i Tomàs m'ha mostrat que hi ha poesia
d'interès fora del que troba fàcilment cabuda a les col·leccions que
avui s'editen. Poesia d'interès, he dit, i hauria d'afegir que fins i
tot poesia excel·lent. El recull guanyador del passat premi Bernat
Vidal i Tomàs ja n'era una mostra, i el llibre guardonat en l'edició
present n'és una altra.

Crec que ha de ser un motiu de satisfacció que el vostre
premi ens doni a conèixer obres com ara aquests *Diàlegs*, de
Jaume Busquet. Els poemes de Busquet són intel·ligibles i
intel·ligents, que són dues característiques que la bona poesia ha
d'aspirar a reunir. Els seus versos tenen una extraordinària soli-
desa de poeta madur. Ens trobam davant d'un autor conscient
que la matèria primera de la literatura són les paraules i que,
sense un treball acurat de formalització, no hi ha obra literària
possible. Més enllà d'aquesta evidència, ens trobam amb una
obra coherent i unitària, que transmet una determinada visió del
món. Quan ja hem après que un poema és un objecte d'art i no
una pura efusió de sentiments, no està de més recordar que
també és transmissió d'emocions i maneres de veure la vida.
Jaime Gil de Biedma, un autor que segur que és del gust de
Jaume Busquet, va deixar escrit que un autor ha de ser un pobre
home per no deixar en la seva obra alguna cosa de la unitat i la
necessitat interior del seu viure propi. De la lectura *Diàlegs* en
sortim amb una imatge de l'home que situa els afectes, la calide-
sa del contacte humà i el desig de ser feliç i de donar felicitat en
el nucli més íntim de la vida.

Només em resta desitjar-vos que hagueu passat una bona
jornada de Sant Jordi, i encoratjar-vos que faceu, cadascun de
vosaltres, el dia del llibre moltes vegades cada any o cada mes, i
que deixem que els llibres ens ajudin a ser millors. Moltes grà-
cies.

FESTES DE SANT JAUME - Santanyí 1999

Programació dels actes a celebrar els dies 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24 i 25 de juliol, sota el patrocini de l'Ajuntament

DIVENDRES, DIA 16

- A les 20:00** II Torneig de futbollet "**Santanyí '99**". Semifinals
Poliesportiu Municipal.
- A les 20:30** Inauguració de l'exposició de pintura d'en
Rafel Serrano.
Casa de Cultura

DISSABTE, DIA 17

- A les 16:00** **Tirada als coloms.**
Organitzada per la Societat de Caçadors.
A Son Danusset
- A les 19:00** Inauguració de l'exposició de tallers artesanals
organitzada per les Mestresses de Casa
A sa Rectoria.
- A les 19:00** Inauguració de l'exposició de treballs manuals
del curs passat de l'Associació de Persones Majors.
Al local de la 3a Edat. Casa de Cultura.
- A les 19:30** Demostració de **judo.**
Poliesportiu Municipal.

DIUMENGE, DIA 18

- A les 16:00** **Volta cicloturística.** Veure programes a part.
- A les 17:00** Concurs de **natació** i jocs.
A les piscines municipals.
- A les 21:45** Pregó de la Festa de Sant Jaume a càrrec de
Victor Gistau. Economista i Periodista.
A la Plaça Major.
- A les 22:00** Recital a càrrec de **MARIA DEL MAR BONET.**
Ambdues actuacions a la Plaça Major.
- A les 23:00** Actuació d'**ORDI BROIX.**

DIMARTS, DIA 20

- A les 18:00** **Horabaixa infantil.** Jocs i música per els més joves.
A la Plaça Major.

DIMECRES, DIA 21

- A les 22:30** Berbena amb **CRISTAL**
i la **BANDA MUNICIPAL DE MÚSICA**
A la Plaça Major.

DIJOUS, DIA 22

- A les 19:00** Concurs de dibuix per a nins i nines.
Organitza "**NUREDDUNA**"
A la Plaça Major.
- A les 22:30** Berbena amb els gurps locals **SEQÜENS,**
AGRIMÒNIA FORESTAL i **COM TU.**
A la Plaça Major.

DIVENDRES, DIA 23

- A les 19:00** Festa per a la gent gran. Actuarà l'agrupació folklòrica
ES MAJORAL de Calonge.
A la Residència.
- A les 22:00** II Torneig de futbollet "**Santanyí 99**".
Final de consolació i Gran Final.
Poliesportiu Municipal.
- A les 23:00** Berbena amb **SAX 2000,**
ORQUÍDEA BIG BAND i **CHESTERFIELD.**
Al Camp d'esports.

DISSABTE, DIA 24

- A les 18:00** **Dimoni i caparrots** acompanyats pels
xeremiers de sa calatrava formaran cercavila
convidant tothom a la festa.

A les 18:30 Corregudes de cintes i jocs per a nins i nines.
Col·laboren les Mestresses de Casa.
A la Plaça Major.

A les 22:00 Presentació del llibre *DIÀLEGS* de
Jaume Busquets, guardonat amb
el premi de poesia **Bernat Vidal i Tomàs**.
A la sala.

Tot seguit hi haurà la presentació del mapa
de "**Santanyí mariner**" a càrrec
de **Josefa Ferrer de Sant Jordi**.

A les 23:00 Actuació musical amb els grups
ANTÒNIA FONT, SOPA DE CABRA
i SUNFLOWERS
Al camp d'esports.

DIUMENGE, DIA 25 FESTA DE SANT JAUME

A les 10:30 Albada amb la **Banda Municipal de Música**.

A les 11:00 Ofici solemne en honor a sant Jaume.
Presidirà i predicarà **Mn. Jaume Alemany i Pascual**, nou Vicari Episcopal de la part forana.
Cantarà la **Coral Sant Andreu**.

A les 12:00 Interpretació de *La Balanguera* per
la **Banda Municipal de Música**.
A continuació refresc per a tothom.

A les 19:00 Ballada pels nins i nines de l'escola de ball mallorquí
Flor de Cirerer, dirigida per **Isabel Clar**.
A la Plaça Major.

A les 22:00 Obra de teatre. "**Cavallet quan eres jove**"
A càrrec d'un grup de santanyiners.

A les 24:00 Com a fi de festa, amollada de focs artificials.

EL TREN I LES DILIGÈNCIES

Miguel Sbert Barceló

Des de que el primer tren va començar a funcionar a 1831, a Anglaterra -entre Manchester i Liverpool-, va ser considerat com una eina imprescindible pel desenvolupament econòmic i social d'una població. Avantatjava a la diligència en comoditat, freqüència, economia i rapidesa, ja que permetia passar dels vuit o nou quilòmetres hora de les recules als trenta de la màquina. *Producirá un sinnúmero de beneficios a la agricultura, industria y comercio de todos los pueblos atravesados por este camino de hierro.* (El Heraldo de Lucmajor, 21/7/1917).

Quan a 1875 s'inaugura el primer tren balear, entre Palma i Inca, a Santanyí, encara la manera sistemàtica d'anar a Palma era amb els carros dels traginers, amb en Fuster Estern, en Miquelet, en Jaumet i en Moreno, el divendres a les dues de la tarda cap a Palma amb un carretó envelopat, amb canastres d'ous i gàbies amb conills i gallines per a vendre. El punt més temut del trajecte era el pas pel pinar de Pahissa, després de Lluçmajor, passada la mitjanit, on podien ser atacats per bandolers.

Bernat Llaneres, al "Santanyí", (23/5 i 20/6/1959) conta que pel 1890 un tal Honorat de Lluçmajor va posar el primer servei regular de passatgers entre Palma i Santanyí mitjançant una tartana de dues rodes amb una mula. Sortia a les onze de la nit del carrer Guàrdia Civil, però va durar poc temps. Llavors en Reviu de Lluçmajor oferia una diligència de quatre rodes amb dos cavalls, que sortia a les dues de la matinada, des de ca ses Sabateres al carrer Ferrereta i arribava a Palma a les vuit del matí. Tornaven a les dues després de dinar per tal d'arribar a hora de sopar. A Lluçmajor es canviaven les cavalleries.

Aviat va aparèixer un competidor, un tal Barret també de Lluçmajor associat amb Pere Joan Aguiló "Gaspar". El viatge

complet costava deu reals i sortia de Can Gaspar. Segons Bartomeu Font Obrador a la seva *Historia de Lluçmajor* (1999), eren freqüents els accidents i les infraccions degut a portar excés de passatgers inclòs sobre el sòtil, i a la manca de matrícula i de certificat d'aptitud dels conductors, inexperts que a vegades no tenien més de quinze anys. En Barret es retirà i en Reviu va seguir fins l'octubre de 1897 quan s'inaugurà la línia que unia Felanitx amb Santa Maria. Llavors un tal Gomila va posar un servei de diligència cap a aquella població. Primer sortia des de Can Llopis, i després des de Can Mir, a la Placeta de s'Escola, a les quatre del matí i a les dues de la tarda per enganxar amb els tren de les 6,30 i 4,30 respectivament. Donava també un servei de despertador, ja que tocava a les portes dels qui havien de partir amb ell i que l'hi havien demanat. Va funcionar fins a la inauguració del tren a Santanyí.

El servei de diligència directe cap a Palma va seguir funcionant ja que són constants els anuncis de la seva sortida cap a Santanyí, des del carrer Bauló de Palma.

D'aquesta època és aquest acudit aparegut al Pu-put de 18/11/1911: *A Santañi se poren avanà de tení una madona que pesa 18 roves y en entrá dins un carruatge no li bastan cinch asientos per ella sola. Sa madona la setmana pasada hagué de vení a Ciutat per feinas y per tal motiu enviá una veinada a cas diligencié a encarregá tres asientos.*

Cuant arribá s'hora de partí, fé tard y es pasatgés ja ocupaven es seus respectius asientos.

- ¿Ahont he de seure?, demaná.
- ¿Qué nomeu?
- Madó Mariana Setsostres.
- Idó aquí a nes pescante
- ¿Com a nes pescante?, si jo he pres tres asientos.
- Ah, sí!. Esperau. També poreu vení a sa berlina.
- ¿Com a sa berlina? ¡ I jo veig que ja ni seuen dos!
- No crideu, madona!. Un a nes pescante, un a sa berlina y un a dedins. Tres asientos qu'es lo q'heu pagat sense dret a reclamació.
- ¡Tire blau!

La primitiva maquinària, fotografiada al voltant de 1946.
El nin és en Toni de son Morlà, que aleshores tenia dotze anys.

Aquest curt trajecte no estava exempt de perills: *La caballeriza de la diligència, que en combinació con el tren, recorre el trayecto entre esa (Santanyí) y Felanitx y viceversa, se espantó, volcando el carruaje con tan mala suerte que una mujer vecina de este pueblo resultó con dos costillas rotas.* (Diario de Mallorca, 3/2/1903).

Portava també el correu.

Prova que també a Santanyí s'esperava amb il·lusió la vinguda del tren és aquest fragment: aparegut a La Aurora, de Manacor el 5/2/1910, *Entusiasta resultó la manifestación que tuvo lugar en Santanyí la tarde del domingo por el fausto motivo del concurso publicado para la adjudicación del ferrocarril Palma-Santanyí. El Ayuntamiento y personas de todas clases sociales, precedido de la banda municipal tocando alegres pasodobles recorrió las principales calles de la población y reunidos en el Ayuntamiento, se hicieron por los concurrentes máximas manifestacio-*

nes de júbilo, convencidos de que la realización de tan importantísima obra mejorará los intereses generales de Mallorca y de las poblaciones unidas. El acto resultó un verdadero acontecimiento.

El projecte va tenir una bona acceptació entre el capital mallorquí, rebec a invertir a l'illa fins que va veure minvada la possibilitat de fer-ho a les colònies de Cuba, Puerto Rico i Filipines, ja emancipades. *La suscripción de obligaciones ofrecida al público por la Compañía de Ferrocarriles de Mallorca para construir la línea Palma-Santanyí, en una semana ha realizado 1.500.000 pesetas* (La Región, 14/4/1913).

La societat privada *Ferrocarriles de Mallorca* havia sigut constituïda cinquanta anys abans, amb la col·laboració del Crèdit Balear, i segurament va ser la societat que més va influir en el desenvolupament de la riquesa insular. A més de les línies -de via estreta- Manacor-Artà, sa Pobla, Felanitx, Santanyí, plantejava arribar a Pollença des de sa Pobla i enllaçar els terminals de sa Pobla, Manacor, Felanitx i Santanyí. (Cambra de Comerç de Palma, butlletí de febrer 1920).

La construcció de la via Palma-Santanyí, deguda a Eusebi Estada, així com la xarxa de tramvies elèctrics de Palma, va tenir a més un efecte conjuntural molt positiu: va donar feina a alguns dels molts aturats que la dràstica baixada de l'exportació deguda a la primera guerra mundial havia augmentat.

La molt laboriosa instal·lació de la línia, dirigida per Lluís Garcia Ruiz, començada a mitjan 1913, es va veure a més demorada pels esdeveniments bèl·lics. Es varen haver de construir tres viaductes, un pont (el de Son Verí, de 71,40 metres de longitud, format per set arcs de vuit metres de llum), nou pontons, onze clavegueres, un pas interior i set de superiors. A partir de s'Arenal començava una pujada que anava des 21 als 133 metres d'altura de Lluçmajor. Malgrat l'ampla corba de la via per salvar aquest desnivell, la pujada a Lluçmajor era feixuga, reduint-se la velocitat a la meitat. La mitjana dels combois dels automotors ràpids era de 45-46 km/h. (Nicolau Cañellas, La iarda mallorquina, Conselleria de Treball i Transports, Govern Balear, 1990).

No es va fer la gran festa que l'esdeveniment demanava: *Su inauguración oficial no revestirá caracteres de gran fiesta, debido a las anormales circunstancias que aconsejan a los pueblos evitar gastos extraordinarios. Los representantes de la prensa fueron invitados a una visita previa. Llegados a Santanyí, recorriendo el pueblo, contemplando las casas típicas muchas de ellas con el nombre de las calles y sus números en historiada caligrafía, la vetusta iglesia y la antigua Porta Murada, que nos hizo recordar aquella nuestra puerta de Santa Margarita.* (El Correo de Mallorca, 18/7/1917).

El Cap d'estació Rafel Coll i la seva família, l'any 1943.

El trajecte Palma-Lluçmajor s'havia inaugurat el 6 d'octubre de 1916 i arribà a Campos el 28 de febrer de 1917. El tren, engalanat amb banderetes i mata, va ser rebut amb música a Santanyí el 21 de juliol de 1917. Realitzava el trajecte Palma, Coll den Rebassa, es Pitlarí, Arenal, Lluçmajor, Campos, Banys de Sant Joan, ses Salines, Llombards, Santanyí, de seixanta-dos quilometres en dues hores quinze minuts. El preus eren de quatre pessetes a primera, dues pessetes seixanta cèntims a segona i una pesseta quaranta cèntims a tercera. Sortia a les 4, 7,45 i 17,20 i arribava a Palma a les 7,10, 10 i 19,35, respectivament. Sortia de Palma a les 7,45, 14,30 i 18,20. (El Heraldo de Lluçmajor, 9/3/1918).

Amb la inauguració d'aquesta línia, i la d'Artà quatre anys

després, va quedar pràcticament coberta la qual durant molts d'anys seria la xarxa de trens a Mallorca, Eren 248 quilòmetres dels que només en queden 60.

Aviat arribaren les queixes. Conjuntament amb els batles de Campos i Lluçmajor, es sol·licitava de la Companyia de ferro-carrils:

1) *Que se retire inmediatamente del servicio todos los coches de tercera clase substituyéndolos por otros de mejores condiciones.*

2) *Que en todos los trenes ordinarios se pongan coches de tercera clase.*

3) *Que el resto del material móvil sea también nuevo.*

4) *Que se instalen frenos automáticos en los coches en cantidad suficiente para conseguir una completa seguridad en las pronunciadas pendientes que hay en la línea.*

5) *Que se coloquen cadenas en los caminos de mayor tránsito (Son Covas i calle Morell en Santanyí).*

6) *Que se modifique el horario de servicios de trenes: Salidas de Santanyí, 6,30, 11 y 5 tarde, y de Palma las actuales. (Acte del ple de l'Ajuntament de 5/8/1917).*

D'aquesta manera tan festiva es demanava debades que es restabliessin els dos serveis diaris ja suprimits: *Una enorme concurrència precedida por el Sr. Alcalde, acompañada por la banda de música, se dirigió a la estación de ferrocarriles, entregando un telegrama al Jefe de la misma para que lo curse. (Heraldo de Lluçmajor, 5/5/1919).*

El tren ofería també serveis esporàdics amb motiu de les festes des de Palma o des d'aquí a altres pobles, amb tornada ja passada la mitjanit. Durant molts d'anys anar a esperar el tren els diumenges va ser una de les passejades obligades de la joventut, costum que ja datava del temps de les diligències. Arribava a les quatre i mitja i llavors partia la diligència cap a Calonge. *Elles se passejaven per s'estació totes gojoses porque sa que mes sa que menos duyen cosas novas. Després d'arribá es tren, totes pujaren sa plassa, porque es joves les vessen y unes en ses altres sa contaven ses penes ja que casi totes el tenen a Cartagena. (Es Gallet, 25/3/1922).*

El desaparegut passeig del tren.

Segons Bartomeu Font, supra men. a finals dels anys vint, es va concedir l'exclusiva de la línia de serveis públics d'automòbils per a la ruta Palma-Santanyí a l'empresa Clar, monopoli que sobreviuria al tren.

En plena guerra, a 1938, arriba a Santanyí el que seria Cap d'estació fins al final, Rafel Coll Ribas. La seva filla Joana recorda el què s'exportava. En Blai Rigo (a) Cova i en Joan Adrover de son Alegre, embarcaven gerres de llet; en Llorenç Escales (a) Melé, porcs i bestiar; en Pere Munar, palla, una càrrega molt delicada degut a la carbonissa; en Llorenç Perelló (a) Batallón, vedells; en Joan Sitges (a) Magre, pedreny de Santanyí, que a vegades enviaven a Itàlia; en Toni Vidal, de ca sa Muda, embarcava ous; en Jeroni Obrador, ametlles; na Miquela d'es Carreró, na Magdalena Llambies i na Miquela Jordiona, brodats, que sovint enviaven a Barcelona. També s'enviaven cargols, garrofes o porcs grassos. (Ressó, juliol 1996).

Rafel Coll contava que temps abans de la seva arribada s'havia transportat un carregament d'ovelles a son Fàbregues, on

després seria l'aeròdrom de Son Bonet. La finca no devia ser ben tancada la qual cosa va ser aprofitada per les ovelles per escapar-se i tornar. (Brisas, 18/10/19992).

El tren quedava la nit a Santanyí. El guardavies, que abans de sortir el primer tren se n'anava a fer el recorregut de les vies, al manco fins a Ses Salines a peu; el fogoner, que s'aixecava unes hores més prest per tal d'encendre la caldera de la màquina, el revisor, el maquinista i el guardafrens, dormien a una caseta darrera l'estació. (Ressó, juliol 1996).

La creixent motorització de les carreteres, que oferia un servei de camió més ràpid i porta a porta, va incidir negativament sobre la rendibilitat del tren. L'any 1946, es varen haver d'agrupar els viatgers i les mercaderies dins els mateixos combois. A més de la tardança que ocasionava el desenganxar la màquina per arreplegar els vagons de mercaderies a cada estació, augmentava el perill d'accidents.

A més de les enganyades letals de persones, tres foren al manco els descarrilaments que el tren correu n°. 74, de la línia Palma-Santanyí va sofrir. El del 9 de març de 1948, en es Palmer entre Campos i ses Salines- es va rompre l'eix. No hi va haver ferits i per tant va acabar amb una espècie de festa, ens conta Antoni Rigo Vidal, de l'agència.

El del quinze de novembre de 1949 va ser més seriós:

Se ha ofrecido ante nuestros ojos atónitos un cuadro impresionante y desolador. A cada lado de la vía aparecían montones de astillas y chatarra de los vagones descarrilados, que en número de cinco, dos de pasajeros y los restantes de mercancías, estaban volcados completamente destrozados. En el rostro de los viajeros se notaban las muestras de un nerviosismo y pánico extraordinario. (Balears, 16/11/1949)

Així ho contava La Almudaina, A las 15,45, bajando una ligera pendiente antes de llegar a Campos, a una velocidad de unos treinta kilómetros, se produjo la rotura del primer vagón detrás de la máquina, que iba cargado de gruesos sillares de marés. La rotura produjo el descarrileamiento del vagón, cayendo las piedras sobre la vía. Se desprendió el vagón descarrilado y los

Fotos corresponents al descarrilament del 9 de març de 1948.

otros vagones se precipitaron sobre el mismo con tal violencia que el tercero incluso saltó por encima de los que iban delante arrastrando dos coches de viajeros y el coche-correo.

Una mujer quedó aprisionada bajo un vagón de tercera completamente destrozado. Se trata de Barbara Mayol Oliver, de 26 años con domicilio en calle Portell, 10, de Santanyí, la cual sufre fuerte conmoción, siendo su estado grave. (Afortunadamente es va recuperar). El resto de los doce heridos sólo sufrieron contusiones. Entre ells Onofre Rigo de l'agència, va quedar estès amb un braç sobre la via, de manera que si el tren no s'hagués aturat dos metres abans, li hagués tallat.

Una joven de unos quince años que estaba asomada a la ventanilla fue despedida con violencia del vagón, cayendo al suelo sin sufrir la más ligera herida, se encontró junto a un niño envuelto en pañales también despedido del convoy sin el más ligero rasguño. Afortunadamente el accidente no tuvo la gravedad que en principio se creía.

El tercer accident va passar la tarda del 17 de juliol de 1953, prop de Lluçmajor, al pas a nivell de Cala Pi, on un camió de transport va col·lisionar amb el tren. El primer va quedar completament destrossat i el seu conductor greument ferit. Dos vagons del tren quedaren descarrilats i dos dels seus ocupants, els germans Onofre i Antoni Rigo, de l'agència de transports sofriren erosions al cap i múltiples contusions, respectivament. *El aspecto que ofrecia el lugar del accidente era impresionante.* (Balears, 17/7/1953).

Segons Nicolau Cañellas, l'explotació d'aquesta línia mai no havia sigut molt rendible. Just va oferir beneficis entre 1922 i 1925, en 1931 i en 1933. A 1951 l'Estat es fa càrrec de la seva deficitària gestió. El gener de 1955 les velles locomotores de vapor i els antics cotxes de fusta són substituïts pels més moderns, ràpids i nets automotors. No pot però resistir la dura competitivitat del més ràpid autobús -A ses Salines per exemple, el nombre de passatgers era menys d'un terç dels de la companyia d'autobusos-, i el fet d'haver-se de construir els nous accessos a l'aeroport.

Perico Pomar ens descriu el seu acomiadament. *A las 7,20 de la tarde hubo como un punto de nostalgia. Cielo gris, gente callada, un golpe de campanilla, un silbido.* Un grupet de santanyiners havien anat a acomiadar-lo. Era el quatre de març de 1964.

El seu desmantellament va ser seguit pels de Felanitx, 1967; Manacor, 1977; Artà, 1977; i sa Pobla, 1981. Riera, Joan, *El tren busca destino*, D.M. 16 d'octubre 1994).

GALERIA

Coloms
Tinta.
JOAN MAIMÓ VADELL
Felanitx - 1921

LLAMPADES DELS ANYS QUARANTA

Miquel Sbert i Barceló

Espanya aleshores a més de les conseqüències de la passada contesa, patia les mancances de la seva insuficient producció de gra, agreujades per l'aïllament internacional degut al seu règim polític. A finals de la dècada arribaren les primeres importacions de gra argentí, però l'estat espanyol quedava exclòs del pla Marshall de reconstrucció europea.

Aquesta llarga dècada, que no acaba fins ben entrada la dels cinquanta, es caracteritza per les seves mancances, ben representades per les cartilles de racionament, les restriccions de corrent elèctric, -just en funcionament de set a dotze-, el menjar de contraban portat per dones que venien amb el tren, el gasogen -substituti de la gasolina, el foc de llenya- sense alternativa, l'absència de Seguretat Social i el record fresc d'una guerra. *Ante la Cruz de los Caidos, con asistencia de nuestras primeras autoridades y gentio, el Coro Parroquial cantó un responso por los héroes muertos.* (Balears, 12/7/1949).

Santanyí era un tranquil poble agrícola amb una existència plana, sense presses, amb moltes ganes d'evasió i divertiment, on el temps tenia poc valor -els funerals i les noces es celebraven a les deu del matí de qualsevol dia feiner-. Es jugava als carrers sense asfaltar -com encara s'hi juga a més de la meitat del món- a bolles, baldufes, a futbol, o a la gallina cega. Es mantenien molt vius costums ancestrals i festes locals i casolanes com les matances, les primeres comunions amb xocolata i ensaïmades, les carabines, les paladisses d'ametlles, el llum nou, el pa i les coques de Nadal, tot fet a casa, o el Pancaritat.

Amb cavalcada nocturna i balls regionals amenitzats amb guitarres, mandolines i violins es celebrava la festivitat de la

Beata. Utilizado un potente altavoz instalado en el balcón del Centro Artístico de Plaza Mayor se iban oyendo distintas canciones que dieron mucha animación a la fiesta. Hubo sorteo de una gran ensaimada. (Balears, 9/8/1949).

Entre 1939 i 1945, durant la Segona Guerra Mundial es mantingueren mobilitzats alguns destacaments de soldats. La mera presència d'un **batalió d'Infanteria** donava gran animació al poble. Els joves col·laboraven en activitats locals com la representació de La casa de Quirós, al Principal. Prop de la Porta Murada ocupaven un gran corral on tenien les cuines. Seguint el Comandant a cavall i marcant el pas amb la banda de música, baixaven la costa den Verger cap a l'estació on s'exercitaven. S'horabaixa una banda de cornetes tocava la retreta a la Plaça, lloc per on els soldats solien passejar-se.

L'any 1943, el modesto **C.D. Santanyí**, flamant campió del torneig Copa Sud, presentava aquesta alineació: Busquets, Adrover, Vidal, Roca, Vila, Moles, Salas, Adrover II, Amer i Sitjar. Els partits, especialment contra els equips de màxima rivalitat, els dels pobles més a prop, gaudien de la màxima expectació i si els resultats del marcador no eren satisfactoris, els acomiadaments dels equips visitants podien arribar a ser espectaculars i... perillosos.

El 23 de juliol de 1944 es va celebrar una **corrida de toros** a una tanca quasi davant l'estació. El saig va fer una crida demanant que tothom dugués el seu carro per tal de formar una llotja on acomodar-s'hi. La desfilada, encapçalada per l'organitzador de la festa, el manescal menorquí Ponç, a cavall, i la banda del Frente de Juventudes a ritme de pasdoble, partí de la Plaça. Es lidiaren tres bous. Es tallaren orelles i el manescal va rebre les claus del poble.

...Presidió la corrida el alcalde Cristóbal Jiménez López. El primer becerro fue lidiado por Sebastián Riera, el niño del Matarero. De despacharlo se encargó el diestro José Pascual. El segundo fue lidiado por el matador Jaime Pericás, que presenciaba la corrida, y que requerido por el público, saltó a la arena. Después Marino Charlot y sus satélites dieron un repertorio cómico, siendo rematado el animal por el jefe de la cuadrilla. (Balears, 27/7/1944).

Al **Teatre Principal**, gairebé l'únic lloc adient, hi cabia tot, des de companyies de sarsuela com la de Ricardo Mayral, amb

Simpàtic grup de joves. Estiu del 49.

Són, començant per la dreta: Jaume Ferrando, Miquel Monserrat, Miquel de ses Aigos, Baltasar Bonet, Mateu Pedreres, Rafel Cànaves, Nadal Esparter, Catalina Canonge, Francesca Crestai, Magdalena Mas, Sebastiana Miquel, Antònia Apotecari, Tomàs Vert, Guillermo de cas menescal, Gori Suau i Antoni Rado. (Rectoria)

Una representació de les monges de 1944 al Principal, en castellà i amb un repartiment exclusivament femení.

Els nans són Maria Colomí, Francesca Gaspar, Catalina Piquera, Catalina Vert, Maria Salas, Antònia Rigo i Apol·lònia Torrellas; la bruixa, Magdalena de s'Ànima; els Àngels, per la dreta són, Àngela de Son Alegre, Catalina Salas, Catalina Canonge i Antònia Tatau i darrera, Catalina Cama, Agnès Ferrando, Francesca Crestai -de Blancanieves-, Margalida Caldentey, Maria Trapassera, Magdalena Farinera, Antònia Corriola, Agnès Colomí, Joana-Aina Espartera, la fada, Antònia Llesca i Maria Jaume. (Catalina Canonge)

Francisco Bosch, que representà *Los Gavilanes*, *La canción del olvido* i *La Dolorosa*, el 1945 i més tard *Luisa Fernanda*, companyies de comèdia com la titular del Líríc de Educación y Descanso, amb *Na Bet ja es vocalista* i *Vaja una feta*, l'any 1949, *La flor de la vida* dels Álvarez Quintero per la companyia Ruano de la Torre, espectacles de varietats, combats de boxa, la Capella Gregoriana, representacions per joves de la localitat, altres a càrrec de les al·lotes, dirigides per les monges franciscanes, freqüents balls, inclòs el de cap d'any i algun de matances, nits de gloses i fins i tot algun refresc de noces. Fins que es va instal·lar el cel ras

de roba, s'hi pogué donar algun espectacle d'acrobàcia, sobre el pati de butaques, sense xarxa, o uns equilibristes en motocicleta, dins una espècie de gàbia. Aleshores, sense televisió i amb pocs aparells de ràdio, les companyies trashumants d'espectacles eren ben rebudes. Les funcions de cinema a aquest local eren bastant esporàdiques. El cinema entre 1945 i 1953, es feia a Can Barrió. També a ca ses monges i a l'escenari del pati de la rectoria s'hi donaven *festivals* i algunes representacions.

Encara el turisme estava a les seves primícies i la curiositat que despertaven no era menor que la que els indígenes provocaven. Pocs eren els agosarats que s'atrevien amb l'aventura d'invertir-hi. *El día primero vino una excursión de muchachas de Lluchmajor. Habrá que arreglar las carreteras que conducen a nuestras pintorescas calas.* (Balears, 12/4/1949).

Se bendijo e inauguró el Hotel Cala Figuera, edificio cómodo, capaz y espléndidamente situado (mirant a la cala). Ha de proporcionar agradable estancia a los turistas. El cura ecónomo Pedro Sureda efectuó la bendición, siendo padrinos los niños Antonia y Julián, hijos del propietario Benito Burguera. En el amplio comedor se sirvió una selecta comida presidida por el señor ecónomo y el alcalde Bartolomé Vidal Rigo. Se hicieron votos para el buen desarrollo de la empresa. (Balears, 26/4/1947).

També l'escorxador passava de ser el molí del camí de s'Alqueria Blanca al nou edifici del camí des Llombards i Pep Piris, d'Alaior, abans de mudar-se a Campos, munta la primera fàbrica de formatges, mantega i nata emprant s'Aljub com a magatzem curador de formatge.

A sa Talaïola, a més de partits de futbol s'hi feien **carreres de cavalls**, sobre una distancia de 2.500 metres. Per sant Jaume de 1947 es disputaren tres categories, una prova de cavalls de petita alçada, una d'egües i finalment una entre els millors cavalls de l'illa, Galante II, España i Renom. (Balears, 25/7/1947).

El juliol de 1948 el gremi de la construcció celebra la Festa de l'exaltació del Treball. *La Plaza mayor estuvo concurridísima durante el paseo hasta altas horas de la noche.* Recalca el cronista

l'extravagància a una època en què el tranuïtar era pràcticament prohibit.

L'Ofici fou predicat pel mossèn Gaspar Aguiló, les cintes *artísticamente bordadas por señoritas de la localidad* foren exposades als magatzems Pomar i hi va haver carreres pedestres. A la pista de ciment del carrer Llombards, tenien lloc les polsoses berbenes al ritme de la *conga* o el *bugui-bugui*, amb Trashumantes, Bonet de San Pedro, o les locals Cadetes o Costa Azul -amb el seu estilista Toni Coves-. Aquell any la **berbena** va anar acompanyada d'un concert de vocalistes on hi participaren Jaume Ferrer, Pere Adrover, Rodrigo Soler, Andreu Rado, Baltasar Vidal i Ciprià Ferrer. Va guanyar Rodrigo Soler amb el bolero, *Amado mío*, de la pel·lícula *Gilda*. (Balears, 22/7/1948)

Gran Circo Internacional FERNANS

Procedente de las mejores ciudades de la península, viene a Mallorca, la tierra de ensueño y de fantasía tan bellamente cantada por nuestros poetas con una compañía de alta valía

La jaula de la muerte. Atracció de 1947.

L'any marià de 1948 **mare de Déu de Lluc** es va passejar per tota l'illa. Se li tributaven espectaculars recepcions. A Santanyí es va construir un monumental arc a la plaça de la Constitució, entre can Gaspar i can Lladó i per tot el poble es penjaren pancartes amb frases de benvinguda. La següent és la crònica del seu pas per Llombards. *Las calles del pueblo estaban adornadas como jamás se había visto. Se levantaron hasta 27 arcos. Y no había ventana o balcón que no luciera colgaduras blancas con adornos azules. En procesión por la carretera de Salinas fueron a esperarla. Abrían la marcha jóvenes a caballo, dos hileras de hombres, presididas por las Autoridades, después la cruz parroquial y nuestro vicario con capa fluvial. Al divisarla se cantó una salve y entre salves i aplausos, cohetes y bengalas, retornaron los hombres del pueblo, seguidos por la Banda municipal de Campos, escoltada por la Guardia Civil.*

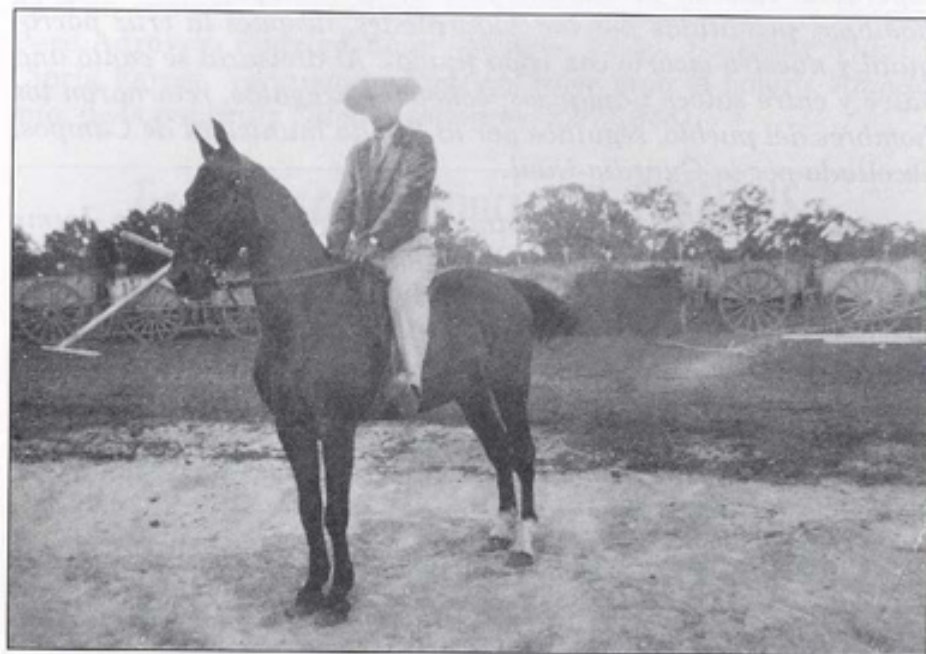
Recibió el bastón de mando de manos del alcalde Jaime Burguera. El niño Bartolomé Mas Burguera le dirigió una sentida poesia. El Reverendo vicario le dió la bienvenida. Durante el viernes, sabado y domingo cada mañana a las 5,30 hubo Rosario de la Aurora i por la noche salía la Reina de Mallorca. Tuvieron que organizarse dos procesiones más para poder satisfacer el deseo de portarla sobre sus hombros. Una lluvia de flores cayó sobre ella en la plaza pública en su despedida hacia Santanyí. (Balears, 11/11/1948)

Prova de la controvèrsia que aquestes sortides provocaven, és aquesta glosa d'en Sostre de Cas Concos, recopil·lada per Cosme Aguiló.

Un sant a dins sa capella
és allà on ha d'estar
Això d'anar a passejar
per aquí i per allà
no és compte d'una femella
Es qui tenga ganes d'ella
ja anirà allà on serà.

am
santanyí
ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

Altres bibliografia consultada: *Los niños de la estación*, de Guillem Ponç Ponç, publicació privada.

El menescal Ponç a la improvisada plaça de toros.(Anita Ponç)

Informació Municipal

PRESSUPOST MUNICIPAL ANY 1999

INGRESSOS

A) OPERACIONS CORRENTS

Imposts directes: <i>rústica, urbana, vehicles, I.A.E.</i>	. 571.500.000
Imposts indirectes: <i>impost s/construccions.</i>	. 90.000.000
Taxes i altres ingressos: <i>recollida de fems, clavegueram, ocupació del sòl.</i>	. 233.940.000
Transferències corrents: <i>Fons Nacional de Cooper. Municipal</i>	. 131.655.000
Ingressos patrimonials: <i>interessos, platges.</i>	. 43.101.000

B) OPERACIONS DE CAPITAL

Transferències de Capital: <i>aportació de la Conselleria d'Educació pel Centre d'ESO.</i>	. 59.802.000
Passius financers: <i>préstecs</i>	. 2.000

TOTAL . 1.130.000.000

DESPESES

A) OPERACIONS CORRENTS

Despeses de personal: <i>funcionariat, laboral, seguretat social i despeses de representació</i>	. 369.400.000
Despeses de béns corrents i serveis: <i>recollida de fems, vies urbanes, camins, clavegueram, enllumenat públic, festes.</i>	. 596.764.000
Despeses de finançament: <i>interessos d'operacions de crèdit.</i>	7.503.000
Transferències corrents: <i>subvencions, beneficència, acció social</i>	. 46.800.000

B) OPERACIONS DE CAPITAL

Inversions reials: <i>sanejament Portopetro, expropiacions, Teatre Municipal, Pla Mirall</i>	. 92.130.000
Transferències de capital: <i>Pla Mirall per a façanes de particulars</i>	. 1.000
Passius financers: <i>amortitzacions operacions crèdit</i>	. 17.402.000

TOTAL . 1.130.000.000

L'AJUNTAMENT DE SANTANYÍ

am
santanyí
ES CÒPIA
DIGITALITZADA